

İnsan Sûresi'nde öne çıkan değerler, öğretim ilkeleri ve yöntemleri

Hakan Özkan¹ 

²Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Bilimleri Fakültesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

ÖZET

Evrende akıl ve irade sahibi tek varlık insandır. Yeryüzünü imar ve ıslah etme sorumluluğuyla görevlendirilen insan, fitrî yeteneklerine ilaveten vahiy ile desteklenmiştir. Müslümanlar açısından ilahî kelim; inanç, ibadet ve ahlak için kaynak olduğu kadar değer, eğitim ve yöntem bakımından da mutlak bir ölçüdür. Kur'an-ı Kerim'deki sûrelerin din eğitimi açısından incelenmesi, sûrelerdeki değerler ile öğretim ilke ve yöntemlerinin tespit edilmesi, vahye ve yaratıcıya bağlılığın artmasına destek olacaktır. Çalışmada, İnsan Sûresi'nde öne çıkan değerlerin, öğretim ilkelerinin ve yöntemlerinin tespit edilmesi ve açıklanması hedeflenmiş; nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Muhtevasında Allah, âhiret hayatı, insan ve fitratın yer aldığı İnsan Sûresi'ndeki âyetler, anlam içeriğine ve konu bütünlüğüne göre hem tekil hem de çoğul olarak analiz edilmiştir. Çalışmayla birlikte, İnsan Sûresi'nde insanın dünya ve âhiret hayatında başarılı ve mutlu olması için gerekli olan birçok değer, öğretim ilke ve yönteminin yer aldığı tespit edilmiş; vahyin aslı ve usûlüyle insanlar için kaynak, kılavuz ve eğitici olduğu sonucuna varılmıştır.

ANAHTAR KELİMELER

Din eğitimi, İnsan, Değer, İlke, İnsan Sûresi.

Prominent values, teaching principles and methods in Surah al-Insan (The Human)

ABSTRACT

Man is the only being in the universe with reason and will. Assigned with the responsibility of building and reforming the earth, man is supported by revelation in addition to his natural abilities. For Muslims, the divine word is not only a source for belief, worship and morality, but also an absolute measure in terms of values, education and method. Examining the surahs in the Qur'an in terms of religious education, determining the values in the surahs and the principles and methods of teaching will support the increase of devotion to the revelation and the creator. In this study, it was aimed to identify and explain the prominent values, teaching principles and methods in Surah al-Human and document analysis, one of the qualitative research methods, was used. The verses in Surah al-Human, which includes Allah, the afterlife, human beings, and human nature, were analyzed both singularly and plurally according to their meaning content and subject integrity. The study concluded that Surah al-Human contains many values, teaching principles and methods that are necessary for human beings to be successful and happy in this world and the hereafter, and that revelation is a source, guide and educator for human beings in its essence and method.

KEYWORDS

Religious education, Human, Value, Principle, Surah al-Human.

Giriş

Mahlukatı en iyi bilen yaratıcı (el-Mülk 67/14), insanın doğasına uygun ve her yönüyle onu tatmin eden din ile insanlığa emir ve yasaklarını bildirmiştir. Akıl, irade ve sorumluluk sahibi mükerrer, seçkin, özgün ve özgür bir varlık olan insan (Aydın, 1987, s. 89), bilgi üretebilme kapasitesiyle diğer canlılardan farklılaşmaktadır. İnsanın hayat tasavvurunu etkileyen ve şahsiyet oluşumunu destekleyen inancın bilişsel, duyuşsal, davranışsal, maddî ve manevî birçok boyutu vardır (Alper, 2013, s. 69-70). Yaratıcının insana yüklediği emanet, hilafet, yeryüzünün imar ve ıslah gibi yükümlülükleri, insanın Rabbine (el-Bakara 2/21; ez-Zâriyât 51/56) kendisine (et-Tahrîm 66/6), topluma (en-Nisâ 4/58; Âl-i İmrân 3/104; Buhârî, 1987, "Şirket", 6; Müslim, t.y., "İman", 78)¹ ve çevreye karşı sorumluluklarının bulunduğunu göstermektedir. İnsan, başıboş ve sorumsuz bir varlık değildir (el-Kiyâme 75/36).

Kur'ân-ı Kerîm, insanlığa gönderilmiş son ilahî çağrıdır. Genel anlamda inanç, ibadet ve ahlak konularını içeren vahiy; asıl ve usûl açısından da insanı yetiştirmektedir. Kur'ân-ı Kerîm, insanın tüm boyutlarını ve ihtiyaçlarını dikkate almakta, ilahî bir eğitim ile insanın yolunu sürekli aydınlatmaktadır.

Dünya ve âhiret hayatının başarı ve mutluluk bilgisini barındıran vahiy, Hz. Peygamberin örnekliliğiyle insanlara tebliğ edilmiştir. Kur'ân-ı Kerîm ve Hz. Peygamberin sünneti, İslam'ın teori ile pratik birlikteliğini sağlamıştır. İnsanın yapısına uygun olarak, hayatın içerisinde seyreden ve karşılaşılan olaylara göre tedricen vahyedilen Kur'ân-ı Kerîm'in tamamlanma süreci yirmi üç yıl sürmüştür. Mekke'de inancın oluşturulmasına yönelik âyetlerle başlayan vahiy süreci, Medine'de uygulama âyetleri ile desteklenerek tamamlanmıştır.

Eğitimin hedef, ilke ve yöntemlerinin belirlenmesinde inançlar da etkilidir (Bilgin, 1988, s. 22). Eğitimin öncelikli hedefi insanın kendini bilmesi, yeteneklerini keşfetmesidir (Bayraklı, 1999, s. 153). Kur'ân-ı Kerîm'de insanın kendisini ve evreni keşfetmesi için hikmet ve ibret nazarıyla çevresine bakması, tefekkür etmesi ve bilinç oluşturmaya ögütlenmektedir (ez-Zâriyât 51/20-21; el-Gâşiye 88/17-20). Bilgi bilince, inanç eyleme, eylem ahlaka dönüştüğünde daha anlamlı ve kalıcı olmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm, salt bilgi ve inancın yeterli olmadığını, amelî bilginin ehemmiyet arz ettiğini, pratize edilen yaşam örnekliliğine ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır (el-Ankebût 29/2; Âl-i İmrân 3/142).

İlahî kelam, hidâyet kaynağı ve kulluk rehberi olduğu kadar, eğitim için de temel referanstır. Akıl, bilgi ve irade, insanı diğer varlıklardan üstün kılan özelliklerdendir (Kalın, 2021a, s. 7-9, 13-14, 29, 54-55; ez-Zümer 39/9). Kur'ân-ı Kerîm'de inanç ilkesi olarak zikredilen tevhit, aynı zamanda İslam eğitiminin de aslî ilkelerinden biridir (Özbek, 1996, s. 7). İslam düşüncesinde mahlukat birbiriyle etkileşim halindedir, bütünde birlik (tevhit) ve birlikte bütünlük vardır, her şey ahenk ve hikmetiyle yaratıcıyı çağırıştırılmaktadır. Evrende boş yere ve hikmetsiz yaratılan bir şey olmadığına göre (Âl-i İmrân 3/191), her şeyin birbiriyle ilişkisi vardır. Evren içerisinde kendisine yüklenen emaneti ve sorumluluğu birlik ve bütünlük içerisinde idrak eden insan, inancın rehberliğinde düşünce ve eylemlerini disipline edebilmekte, ahlakını olgunlaştırabilmekte, hayata ve evrene doğru bir anlam yükleyebilmektedir.

İslamiyet'e göre tüm insanlar eylemlerinde özgürdür ve onlardan sorumludur. Bu durum, inancın konusu olduğu kadar eğitim için de evrensel bir nitelik arz eder. Sorumsuz bir özgürlük anlayışı, dinin ve eğitiminin oluşturmayı hedeflediği birey, toplum ve düzen ile uyumlu değildir. Kâmil

¹"Allah'ın sınırlarını gözetenlerle çiğneyenler bir geminin kısımlarını kura ile aralarında pay eden ve kurada bir bölümüne geminin üst kısmı, diğer bölümüne de geminin alt kısmı düşen kişilere benzerler. Geminin altındakiler su alacakları zaman yukarıdakilere uğrayıp suyu oradan temin etmektedirler. Bir ara alttakiler: 'Biz suyun kendi payımıza düşen kısmını geminin altını delerek temin etsek de yukarıdakilere hiçbir sıkıntı vermesek olmaz mı?' diye sordular." Hz. Peygamber: "Üsttekiler, alttakilerin böyle yapmasına ses çıkarmazlarsa gemidekilerin hepsi ölür. Onların ellerini tutar (ve böyle yapmalarına engel olurlarsa) kendileri de onlar da kurtulur." Buhârî, 1987, "Şirket", 6.

"Sizden her kim bir kötülük görürse, eğer gücü yetiyorsa eliyle düzeltsin. Yetmezse, diliyle düzeltsin. Onu da yapamazsa, hiç olmazsa kalbiyle buğz etsin. Fakat bu, iman en zayıf mertebesidir." Müslim, t.y., "İman", 78.

insan yetiştirme hedefi olan din ve eğitimi, bilgi ve eylem dengesini/tutarlılığını önemsemekte, ahlaki yüksek bir değer kabul etmektedir. Emanet ve ıslah sorumluluğunu yerine getirdiği oranda yücelen bir değere sahip olan insan için özgürlük, vazgeçilmezdir. Özgürlük, insana daha fazla sorumluluk yüklemektedir. Hakikî özgürlük, insanın Rabbine kulluk ile kendisini süflî arzularından azade kılmasıdır, sorumsuz özgürlük anlayışıyla nefse esir ve köle olmak değildir. Kur'ân-ı Kerîm, tercihlerinde özgür olan bireyin aklını ve iradesini doğru kullanmasını, zihnini, kalbini ve nefsinin kötülüklerden arındırmasını öğütlemektedir (el-A'lâ 87/14-15; el-Beyyine 98/5-8).

Çalışmanın Konusu

İnsan Sûresi'nden hareketle vahyin eğitici ve öğretici yönlerinin, ilke ve yöntemlerinin tespiti, öncelikle din eğitiminin konusunu oluşturmaktadır. Çalışmamızın konusu gereği tefsir ve eğitim bilimleri disiplininin yararlanılmış olmakla birlikte, din eğitimi alanında özgün bir bilgi ve içerik sunulması hedeflenmiştir. Din eğitimi alanında farklı sûreler için yapılmış olan çalışmalar, makalemiz için örneklik teşkil etmektedir. İnsan Sûresi özelinde yapılan bu çalışmanın farklı sûreler için yapılacak çalışmalara rehber olacağı, din eğitimi bilimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın Amacı ve Önemi

Akl ve iradenin yanı sıra vahiy ile desteklenen insanın, ilahî kelimadan faydalanma vesileleri çok çeşitlidir. Kur'ân-ı Kerîm'in temel konusu Allah ve insan olmakla birlikte, sûre ve âyetlere göre farklı konular insanın idrakine sunulmuş; birey, aile, toplum, devlet, çevre, eğitim ve işle ilgili ahlakî ilkelere de yer verilmiştir (el-İhlâs 112/1-4; el-İnsân 76/1-31; en-Nisâ 4/59; et-Tahrîm 66/6; el-Gâşiye 88/1720).

Kur'ân-ı Kerîm'deki sûrelerde yer alan değerlerin, öğretim ilkelerinin ve yöntemlerinin tespiti ve tahlili, özellikle din eğitimi açısından önem arz etmektedir. Sûrelerin değerler, öğretim ilkeleri ve yöntemleri açısından analiz edilmesi, vahyin farklı yönlerinin inkişafına vesile olmaktadır.

Çalışmada, İnsan Sûresi özelinde insanın yaratılış gayesine uygun ve fıtratiyle uyumlu, İslam din eğitimi içeriğinin hazırlanmasına katkı sunacak, ruhî gelişime öncülük edecek değerlerin, öğretim ilke ve yöntemlerinin açıklanması hedeflenmiştir.

Çalışmanın Yöntemi

Nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizinin kullanıldığı çalışmada İnsan Sûresi'nde geçen değerler, öğretim ilkesi ve yöntemleri tasnif edilerek, din eğitimi açısından yorumlanmıştır. Nitel araştırma; araştırılan olay, kişi ya da olguların ölçülebilir özellikleri yerine, daha ayrıntılı ve anlamaya yönelik "nasıl ve neden" gibi sorularla ortaya çıkarılmaya çalışılan araştırmalardır (Kıral, 2020, s. 172). Doküman analizi, literatür taramasıyla araştırmaya dahil edilecek konu hakkında bir çalışma havuzu oluşturularak (Ültay v.d., 2021, s. 191) verilerinin gözden geçirilmesi, sorgulanması ve analizi olarak tanımlanabilmektedir (Sak v.d., 2021, s. 228).

Din ve İnsan

İnsanın maddî ve manevî ihtiyaçlarını çözümleyen (Bilgin v.d., 1999, s. 39), bireyin Rabbiyle, kendisiyle, diğer insanlarla ve çevresiyle ilişkilerini düzenleyen din (Şaban, 1990, s. 176), hayatın gerçek anlam ve değerini belirlemektedir (Serinsu, 2000, s. 115; Akıncı, 2004, s. 23). Dinler, insanları sahte ilahların boyunduruğundan ve tahakkümünden kurtarmak, doğru yolu uygulamalı bir şekilde göstermek için gönderilmiştir. Son iki asırdan beri dini değersizleştirme, menfaatçiliği merkezî bir ilke hâline getirme çabaları olsa da dinin insan ve hayat ile bağı kopmamış, dinin varlığı ve etkisi devam etmiştir (Carrel, 1965, s. 172). İradesi ve hürriyeti, asılsız tanrılar tarafından gasp edilmeye çalışılan insan, dinler aracılığıyla gerçek yaratıcı ve Rab olan Allah'a kulluk ile hakiki özgürlüğüne kavuşabilmektedir. Tarihsel süreçte insanoğlunun hürriyeti, uydurulmuş tanrı ve dinler tarafından sekteye uğra(tıl)mış olsa da Allah, bildirdiği hak ve hakikatlerle insana gerçek özgürlüğünü iade etmiştir (Pak, 1999, s. 268).

İnsanoğlu, doğru yoldan çıktığı her dönemde ilahî mesaja ve hakikat önderlerine konu ve muhatap olagelmıştır. Vahiy, insanoğluna fitratını, misakını ve sorumluluklarını hatırlatmakta, akıl ve iradenin doğru kullanımıyla eğitimi ve ahlaki öğütlemekte, mutlak hakikatin, özgürlüğün ve iyiliğin kılavuzluğunu yapmaktadır (Ayasbeyoğlu, 1968, s. 26). İlahî kitaplar ve peygamberler, hidâyet kaynağı olduğu kadar, eğitim ve öğretimin de başat kılavuzudur. İslam inancında eğitim ve öğretimin bütünleşik hâlini temsil eden vahiy, insanlar için gerçek bilgi kaynağı ve rehberdir (el-Bakara 2/2; Âl-i İmrân 3/7). Allah, insanlardan istediği kulluğun bilgisini ve uygulamasını ilahî mesaj ve elçileriyle insanlığa ulaştırmıştır (el-Bakara 2/213). Kur'ân-ı Kerîm, insanlar için dünyada nasıl yaşanması gerektiğine dair teorik bilgi ihtiva ederken, Hz. Peygamber de vahyin pratik yönünü temsil etmektedir (el-Ahzâb 33/21, 40). İlahî öğretiler, insanın ihtiyacı olan maddî, manevî, zihinsel, duygusal, davranışsal, bireysel, toplumsal, psikolojik ve sosyolojik bilgi ve erdemi ihtiva etmekte; her iki dünyanın başarı ve mutluluğu için kılavuzluk etmektedir (el-En'âm 6/38).

Varlığıyla hayata anlam katan insan, iradî tercihleriyle iyiliğin veya kötülüğün öznesi olabilmektedir. Fizyolojik, psikolojik, sosyal, bilişsel ve duygusal gibi birçok yönü bulunan insan, İslam düşüncesinde küçük bir âlem; âlem de büyük bir insan olarak tasavvur edilmektedir (Aydın, 2000, s. 22-330-331; Öz, 2020, s. 139).

Kur'ân-ı Kerîm'de insanın yaratılışı, üstünlükleri ve zayıf yönleri, nitelikleri, gayesi, görevleri ve sorumlulukları açıklanmıştır. İlahî öğretilerle yolu aydınlanan insan, yaratıcının buyruklarına itaat ettiğinde hakikî misyonunu gerçekleştirmiş olduğundan Allah katında değeri artmakta (el-Hucurât 49/13); şeytana ve hevasına uyduğunda O'nun nezdinde değeri düşmektedir (el-Furkân 25/44).

Hayat, insanın rüştünü ispat edebilme yolculuğudur (Hacımuftuoğlu, 2010, s. 5). Anlamsız bir hayat, bireyi boşluğa düşürmektedir (Frankl, 2018, s. 110-114). Hayata değer ve anlam katmakla görevli insan (Onur, 2000, s. 382; Arvasi, 1990, s. 67), kendisinden güçlü ve yüce bir varlığa sığınma ve bağlanma ihtiyacı hissetmektedir. İnsandan beklenen, hak duyarlılığı ve sorumluluk bilinciyle, hayatı değerli ve anlamlı görerek, özgür iradesiyle doğru tercihler yapması ve eylemlerini sürdürmesidir (Frankl, 2018, s. 144).

Eğitim ve Değer

Talim, terbiye, tedip, tedrisat kelimelerine karşılık gelen ve farklı tanımları yapılan eğitim (Ayhan, 1982, s. 12; Tezcan, 1981, s. 4; Bilhan, 1991, s. 51) en genel ifadeyle *"bireysel gelişim ve sosyal yeterliliklerin kazanılmasına yönelik amaçlı bir eylem olarak, insana, kendi içsel doğasını gerçekleştirmeye çalıştığı süreçte birtakım zihinsel, bedensel, duygusal ve toplumsal yetenekler, davranışlar ve bilgiler kazandırılması yönündeki etkinliklerin tümü"* (Gökçe, 2000, s. 125) olarak tanımlanmaktadır. İnsanda var olan potansiyelin geliştirilmesi ve bireyin tüm boyutlarıyla daha üstün bir seviyeye ulaşması için planlı ve hedefe yönelik eğitim hem zaruridir hem de bir süreçtir (Dodurgalı, 1995, s. 9-12; Fidan v.d., 1998, s. 12; Bilgin, 1988, s. 7).

Rab kelimesinin sahip olma, terbiye etme ve disiplin altına alma gibi anlamları (Râgıb, 2007, s. 587-589; Bayraklı, 2009, s. 105) nedeniyle Allah, ilahî mürebbi kabul edilmektedir. Terbiye kelimesi Allah için kullanıldığında, Allah'ın insanın gelişimi ve yetiştirilmesindeki disiplini anlamına gelir (Tâhâ 20/49-50; Râgıb, 2007, s. 587-589). Hz. Peygamberin *"Rabbim beni terbiye etti, ne güzel terbiye etti."* (Süyûtî, t.y., s. 1/12) ifadesi, bu disiplini anlatan güzel bir örnektir. Terbiye, insan için kullanıldığında ise bir başka insanı eğitmek, onu iyiye ve doğruya yöneltmek anlamına gelmektedir (Râgıb, 2007, s. 587-589; Keyifli, 2013, s. 107). Buna göre terbiye kelimesinin ilahî ve beşerî yönleri olduğunu söylemek mümkündür (Çalışkan, 2017, s. 103-104).

Tüm eğitim faaliyetlerinin bir gayesi ve hedefi bulunmakta, eğitim ve öğretimden beklenen fayda, şartlara göre değişebilmektedir (Öcal, 2005, s. 5-6). Eğitim, insan gelişiminin zorunlu önkoşuludur (Miser, 1999, s. 101). İnsan hayatının tüm safhaları, eğitimle iç içedir. İnsan,

düşünen, gelişen ve değişen bir varlıktır (Demirel, 2010, s. 153); birey dünyadaki ve âhiretteki hedeflerine bilgi ve eğitim ile ulaşabilmektedir.

Din ve eğitim, insanlıkla yaşattır, hedefleri ortaktır (Koçer, 1981, s. 20). İslamiyet'e göre insanın Allah nezdindeki kıymeti, din ve eğitime verilen değerle doğru orantılıdır. Din eğitimi, bireyin dîni düşünce ve eylemlerinde, kendi yaşantılarıyla kasıtlı olarak istendik değişim oluşturma sürecidir (Tosun, 2010, s. 23). Din ve din eğitimi, insanın maddî ve manevî yönden sağlıklı ve doğru gelişmesine katkı sağlarken (Bilhan, 1981, s. 96), bireyin kişisel ve toplumsal gelişimini destekleyecek bilgi ve beceriyi kazanmasına da rehberlik etmektedir.

Her birey, doğası gereği farklı özelliklere sahiptir. İnsanlar birbirlerine benzeseler de öğrenme ve öğretme süreçleri açısından farklıdırlar. İslamiyet, insanların farklı özelliklerini göz önüne alan ve eğitim konusuna özel önem veren bir dindir. İslam'a göre ilk ve en yüce muallim olan Allah (el-Bakara, 2/31), dünya ve âhiret hayatında insanların ihtiyacı olan bilgiyi paylaşarak onları vahiy ile belirli bir amaca yönelik olarak eğitmekte; ilmin salih amele ve ahlaka dönüşmesini öğütlemektedir (en-Nisâ 4/170; es-Saff 61/10-13). Kur'ân-ı Kerîm, aklına ve gönlüne hitap ettiği insanları doğru yola ulaştırmayı ve onların mutluluğunu hedeflemektedir (Yûnus 10/25-en-Nisâ 4/26-28).

İnsan, hidâyet ve eğitim için akıl kabiliyetine ilave olarak ilahî desteğe ihtiyaç hissetmektedir. İlahî öğretiler, insanın maddî ve manevî, fizyolojik ve içgüdüsel ihtiyaçlarını bütünlük içerisinde çözümlerken, bireysel ve toplumsal hayata ilişkin düzenlemeler de yapmaktadır. *"Emrolunduğun gibi dosdoğru ol"* (Hûd 11/112), *"Ey iman edenler, niçin yapmayacağınız şeyleri söylüyorsunuz?"* (es-Saf 61/2), *"Sizler kitabı okuduğunuz halde insanlara iyiliği emredip kendinizi unutuyor musunuz? Aklınızı kullanmıyor musunuz?"* (el-Bakara 2/44), *"Bilerek hakkı bâtil ile karıştırmayın, hakkı gizlemeyin."* (el-Bakara 2/42), *"Allah size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder. Allah size ne güzel öğütler veriyor."* (en-Nisâ 4/58) *"Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutun, adaletle şahitlik eden kimseler olun. Herhangi bir topluluğa duyduğunuz kin, sizi adaletsiz davranmaya itmesin."* (el-Mâide 5/8) âyetleri, İslam'ın bireysel ve toplumsal hayatla ilgili ilke ve esaslarına örnek gösterilebilir.

Değer kavramı ise insanın hayatına anlam katan, bireyin düşünce, duygu ve davranışlarına yön veren kişilik özellikleridir (Meydan, 2012, s. 10-13). İnsanı yücelten, geliştiren ve diğer varlıklardan ayıran en önemli niteliklerden biri, değerdir. Bilgi, bilinç ve sevgiye dayalı içselleştirilmiş değerler, karaktere dönüşmekte ve kalıcı olmaktadır. Değer ve ahlak kavramları benzer içerikleri nedeniyle birbirinin yerine kullanılabilir. İdeal insan karakterini şekillendirme ve bireyin eylemlerine rehberlik etme işlevi olan değerler, eğitim ile şekillenmekte, inanç ve uygulama ile içselleştirilmektedir. Din, felsefe ve düşünce tarihinde ahlakın ve değerın kaynağı tartışılrsa da (Şentürk, 2010, s. 52) dinin, etkin değer üreten ve standart iyilik ölçütü belirleyen kutsal bir kurum olduğu söylenebilir. Bireyin ve toplumun değerleri, bu değerlerin kaynakları farklılık gösterebilse de insanlığın ortak mirası kabul edilen saygı, sevgi, adalet ve hoşgörü gibi evrensel nitelikte standart değerler de mevcuttur. Değerler, insanların dîni değerleri anlamalarına ve uygulamalarına yardımcı olan din eğitiminin de önemli bir bileşenidir ve birbirleriyle sıkı bir şekilde bağlantılıdır.

Öğretim İlkeleri ve Yöntemleri

İnsanın benliğini oluşturmaları ve geliştirmesi, kendini ve çevresini tanıması ve sosyalleşmesi, eğitim-öğretimin ve dinin temel konusudur. Eğitimin hedeflerine ulaşmasına yardımcı olmak üzere öğrenme ve öğretme süreçlerinde, eğitim programlarının hazırlanmasında ve geliştirilmesinde, derslerin işlenmesinde genel öğretim ilkelerine dikkat edilmesi önem arz etmektedir. İslam din eğitiminde kullanılan eğitimin ilke ve metotları, günümüz modern eğitim sistemleri tarafından da kabul edilmekte ve uygulanmaktadır (Gökçe, 2000, s. 94). Kur'ân-ı Kerîm'de var olan eğitim etkinliği strateji, yöntem ve ilke kavramlarını çağrıştırmaktadır (Yılmaz, 2017, s. 2-3).

Belli hedeflere ulaşmak için planlı, programlı ve insicamlı yürütülen uygulamalar bütününe öğretim denilmektedir (Yeşilyurt, 2020, s. 264; Cebeci, 2010, s. 3). Eğitim-öğretim süreçlerindeki genel esasları oluşturan, takip edilmesi gerekli olan evrensel fikir ve unsurlar, temel bilgi/ölçü ve kurallar ilke olarak isimlendirilirken (Aydın v.d., 2014, s. 38), eğitim sırasında izlenen genel yol ise yöntem (Öcal, 2005, s. 227-228) olarak tanımlanmaktadır.

Eğitim bilimleri disiplinde kabul görmüş öğretim ilkeleri; hedeflerden (amaç-kazanım) haberdar etmek, bireye görelilik, bilinenden bilinmeyene, yakından uzağa, somuttan soyuta, aktiflik (aktivite yaparak ve yaşayarak öğrenme), sosyallik (otoriteye itaat ve özgürlük), hayata yakınlık, güncellik, ekonomiklik, bütünlük (Aydın, 2015, s. 10-20), rehberlik, açıklık, bilginin kullanılması, ilişki kurma, fazla duyu organına hitap etme, teknoloji ve araç-gereç kullanımı, basitten karmaşığa (kolaydan zora), değerlendirme, dikkat çekme, ön bilgileri kullanma-uyarma, ipucu, pekiştirme, tekrar, geribildirim, bilgi ve becerinin güvence altına alınması ilkesi şeklinde açıklanabilmektedir (Yeşilyurt, 2020, s. 267-284). Öğretim yöntemleri ise; anlatma, soru-cevap, problem çözme, örnek olay incelemesi, tartışma, gezi gözlem ve buldurma (Sokrates) yöntemi şeklinde tasnif edilebilmektedir (Aydın, 2015, s. 125-369; Akyürek, 2017, s. 123-124).

İnsan Sûresi'nin Değerler, Öğretim İlke ve Yöntemleri Açısından Analizi

Kur'ân-ı Kerîm'deki her sûrede farklı konulara yer verilmektedir (Hûlî, 1995, s. 78-79). Kur'ân-ı Kerîm'in ana konusu olan Allah, insan, âhiret hayatı, ahlakî değerler, yaratılış ve fitrat, İnsan Sûresi'nin de muhtevasını oluşturmaktadır. Din öğretimi yöntemlerinden kabul edilen terğib (özendirmek) ve terhib (sakındırmak) (Cebeci, 2010, s. 16-17), Kur'ân-ı Kerîm'in ve risâletin genel metodu olmakla birlikte, İnsan Sûresi'nde de etkileyici edebî bir üslûp ile kullanılmaktadır.

İnsan Sûresi'nde şükreden, hayırlı faaliyetler için gayret eden, dürüst, takvalı, cömert, sabırlı, Allah'ı anan ve O'na itaat eden insanlar övülmekte; yaratıcıyı inkâr eden, nankörlük ve isyan eden, dünyayı âhirete tercih edenler yerilmektedir (Öztürk, 2020, s. 118). Sûre, insanın yaratılış öncesini ve sınava tâbi olacak hilkat serüvenini hatırlatarak başlamakta, imtihan için verilen nimetlerin yerinde kullanılması, hür irade sonucu gerçekleşen tercihlerin karşılığının görüleceği haberiyle sona ermektedir. Sûrenin seyri, insanın dünya ve âhiret hayatının tasviri mahiyetindedir.

Adını, ilk âyette geçen insan kelimesinden alan; dehr, emşâc, ebrâr ve hel etâ isimleriyle de anılan İnsan Sûresi, Medine'de vahyedilmiştir ve otuz bir âyettir (Yaşaroğlu, 2001, s. 331-332). Mushaftaki sıralamada yetmiş altıncı, iniş sırasında doksan sekizinci sûre olan İnsan Sûresi'nde genel olarak; insanın yaratılması, düşünmeyi sağlayacak kabiliyet ve imkânların verilmesi, ilahî öğretilerle beşerin yolunun aydınlatılması ve insanın hür irade sahibi olması, dünya hayatının imtihan olması, vahye tabi olanlara mükâfat verileceği, yaratıcıyı ve dinini inkâr edenler ve O'na isyan edenler için ceza verileceği, nankörlere ve günahkârlara itaat edilmeyeceği, Rabbin sürekli hatırdâ tutulması, ahlakî değerler, dünya hayatının aldâtıcılığı, âhiret hayatının unutulması, yaratılışın ve fitratın mükemmelliği ile Kur'ân-ı Kerîm'in bir öğüt olduğu anlatılmaktadır.

İnsan Sûresi'nin ilk âyetlerinde, insanın yaratılmasından önceki döneme ve varlıklara işaretler, beşerin bütüncül sistem içerisindeki yeri hatırlatılmaktadır:

"Gerçek şu ki, insanın yaratılış tarihinde onun henüz anılan bir şey olmadığı bir dönem gelip geçmiştir. Hakikatte biz insanı katışık bir nutfeden yarattık; imtihan edelim diye onu iştir ve görür kıldık."

Sûrenin ilk âyetinde hayatın öncesi hatırlatılmakta, devam eden âyette insanın sorumluluk sahibi olmasına yönelik donanımlarla teçhiz edildiği ve imtihan edileceği vurgulanmaktadır. Başboş yaratılmayan insanın (el-Kıyâmet 75/36), hayatın öncesi ve sonrasıyla bir ilişkisi bulunmaktadır. Âyette insanın varlık öncesindeki yokluğunun ve yaratılış maddesinin hatırlatılması, nankörlüğe götüren ve eğitimi engelleyen kibir hastalığına karşı uyarı mahiyetindedir (Karaman v.d., 2014, s. 5/516-517).

İnsanın kendini bilmesi, Rabbini bilmesine ve tanımasına yardımcı olmaktadır. Sûrenin 2. âyetinde yaratılış konu edildikten sonra dünya hayatının imtihan olmasından bahsedilmekte, varoluş ile sınama arasında irtibat kurulmaktadır (Kurtubî, 2003, s. 18/257). Kur'ân-ı Kerîm, insanın yaratılış maddesini ve evrelerini farklı sûrelerde çeşitli kavramlarla tanımlamaktadır (el-Enbiyâ 21/30; el-Kehf 18/37; es-Saffât 37/11; Fâtır 35/11; el-Mü'minûn 23/12-14, 67; es-Secde 32/7; el-Hicr 15/26-29; er-Rahmân 55/14). İnsan Sûresi'nin genelinde anlatılan insanın yaratılış süreci, hayatın öncesi, kendisi ve sonrasıyla ilişkilendirilmesi, insanın varoluşsal kaygısını gidermesine yardımcı olmaktadır (Mehmedoğlu, 2005, s. 111).

İslamiyet, sunduğu bütüncül fikirlerle insana ve hayata anlam ve değer katmaktadır (Güllüce, 2001, s. 1; Güngör, 1996, s. 87; Günay, 2012, s. 615). İnsanın imtihan edilmek üzere işiten ve gören bir varlık olması, başıboş yaratılmadığının, bilgiye ulaşabilecek vasıtalarla sahip olduğunun, iradesinin ve sorumluluğunun bulunduğunu göstermektedir. Dünya hayatında yaratıcıya kul olmak için insana verilen görme ve işitme yeteneği, yüzeysel anlamda salt gözün görmesi, kulağın duymasından ibaret değildir. İnsanı diğer varlıklardan farklılaştıracak ve sorumlu kılacak olan, kalbin hakikati görmesi ve işitmesi imkânıdır (Mâtürîdî, 2010, s. 16/318). İnsanın akıbeti yaratıcı tarafından bilindiği hâlde ilahî teklife muhatap olması, sorumluluk gerektiren nimetlerle donatılması ve dünya hayatında sınanması, âhiret hayatındaki itirazın engellenmesi, bireyin akıl ve irade sahibi olduğu hâlde kendi hür seçimleri neticesinde ulaştığı mertebeyi göstermeye matuftur (Kutub, 1991, s. 10/300-301).

İnsanın imtihan edilmesi, Rabbine itaatinin sınanması şeklinde açıklanmaktadır (Kurtubî, 2003, s. 18/256-257). Rabbine kulluk için halife olarak yaratılan, yeryüzünü imar ve ıslah sorumluluğu bulunan insanın, toplum ve çevreyle de iletişim kurması gerekmektedir (Er, 1998, s. 190). İnsan, bireysel ve toplumsal eylemleriyle yeryüzündeki misyonunu gerçekleştirebilmektedir. Varlığın mahiyetinin açıklanması, otoritenin ve kuralların idrakine zemin hazırlamaktadır. İnsanın evrendeki konumunun belirginleşmesi, yaratıcının ve ilahî öğretilerin kabulüne yardımcı olmaktadır. İlahî bilgilendirme, teklif ve sorumluluk için zaruridir. Kaldı ki Allah, peygamber göndermediği toplulukları sorumlu tutmamıştır (el-İsrâ 17/15). Eğitimde ve din eğitiminde de insanlara öncelikle bilgi, sonra mesuliyet verilmektedir (en-Nahl 16/36; Bayraklı, 2009, s. 169; Öz, 2020, s. 15, 96, 118, 142).

Sûrenin 2. âyetinde zikredilen "sınanmak üzere yaratılma" hedefi, hedeflerden haberdar etmek öğretim ilkesiyle örtüşmektedir. Dünya hayatında amacını bilen ve imtihan için gerekli donanımlara sahip olan insan, ilahî öğretilere tâbi olarak mutluluğa erişebilecektir. Bireye yönelik ilkesinin izdüşümü, insanın sorumluluğunun gücüyle, ruh ve beden gelişimine uyumlu olmasıyla açıklanabilmektedir. Hayata yakınlık ilkesi, dinin ve eğitiminin hayatla iç içe olması, insanın tüm ilişkilerinde ilahî rızayı gözeterek eylemde bulunmasıyla bağlantılıdır. Bütünlük ve sosyallik ilkesi, İslamiyet'te insanın beden ve ruh, zihinsel, düşünsel ve davranışsal yönelimlerini bir ve bütün olarak desteklemekle; bireysel ve toplumsal faaliyetlerin birlikte koordine edilmesini öğütlemekle açıklanabilmektedir.

Sûrenin ilk iki âyetinde insanın geçmişinden, yaratılışından ve amacından bahsedilmesi, genel öğretim ilkelerinden; hedeflerden (amaç-kazanım) haberdar etme, geribildirim, dikkat çekme, ipucu, tekrar, pekiştirme, ilişki kurma, bütünlük, rehberlik ilkelerini çağrıştırmaktadır. Evrendeki canlılar arasında seçkin bir yerinin olduğunun bildirilmesi başka âyetlerde (et-Tîn 95/4; el-İsrâ 17/70) zikredildiği için pekiştirme ve tekrar yapılmakta, kulluk için yaratılan insana vahiy ile destek olunarak mükâfat için ipuçları verilmekte ve dünya hayatındaki eylemleriyle ilgili âhiret hayatında geribildirim yapılacağı hatırlatılmaktadır.

Öğretim yöntemlerinden olan anlatma ve buldurma yöntemlerinin örneğine, İnsan Sûresi'nin ilk âyetlerinde şahit olmaktayız. İnsan Sûresi'nin ilk âyetlerinde insanoğluna anlatılanlar, yaratıcının insanoğluna hitabı olarak anlatma yöntemine; insanın bildiklerinden/sorudan hareketle yeni bilgiye/hakikate ulaşmasını sağlamak da buldurma yöntemine örnek sayılabilir.

Yaratıcıya kulluk için eğitim kitabı niteliğinde olan Kur'ân-ı Kerîm, tüm insanlara ve zamanlara hitap eden evrensel bir kitaptır. Allah'ın, insanı imtihan için yarattığını bildirmesi, bireyin hayatı anlamlandırmasına ve varoluşsal kaygılarını gidermesine yardımcı olmaktadır. Yaratıcıya kulluk, insan için en uygun formattır (er-Rûm 30/30; ez-Zâriyât 51/56). Bu yönden değerlendirildiğinde, İnsan Sûresi'nin ilk iki âyetinde bahsedilen "insanın yaratılışından itibaren çok zaman geçmesi, insanın yaratılış maddesi ve imtihan için varoluş", insanın genel durumunu, ihtiyacını açıklar nitelikte bir hitaptır ve bireye görelilik ilkesiyle açıklanabilmektedir.

"Şüphesiz biz ona doğru yolu gösterdik; artık o isterse şükreden olur, isterse nankör."

Sûrenin 3. âyetinde, insana doğru yolun gösterildiği, bireyin şükürde veya nankörlükte serbest olduğu anlatılmaktadır.

Öğretimde kullanılan ilkelerden biri olan açıklık ve rehberlik, sûrenin üçüncü âyetinde fark edilmektedir. Âyette ifade edilen "doğru yolun gösterilmesi", insanın mutlak bilgi, hakikat ve eğitime olan ihtiyacına işaret etmektedir. Vahiy olmaksızın salt bilgi ve tecrübeyle insanın doğru yolu bulması mümkün olmamaktadır (Kalın, 2021b, s. 108-109). Açık ve net bir şekilde gösterilen hakikat, insanın yaşamını kolaylaştırdığı gibi ona dünya ve âhîret hayatında mutluluk vermektedir.

Hız. Peygamber, vahyi tebliğ etmiş, İslam'ın en güzel uygulama örnekliğini açık bir şekilde insanlığa sunmuştur. Bilgi ve eğitime ihtiyacı olduğunu düşünen birey, ilgi ve sevgi ile motive olmakta, hakikatin ışığını takip ederek başarıya ulaşmakta, aklını ve hür iradesini doğru kullandığında maddî ve manevî yönden terakki etmektedir.

İnsanın kaderi, özgür tercihleriyle bağlantılıdır (İslamoğlu, 2008, s. 2/1201). İnsan, hür iradesini kullanarak Rabbine kulluk veya nankörlük yapmakta, itaate veya isyana zorlanmamakta, akli ve hür iradesiyle iyiliği veya kötülüğü tercih edebilmektedir. Sorumluluk, teklif ve iradeyi; irade, seçme özgürlüğünü; özgürlük, yapma kudretini ge(rek)tirmektedir. Evrende Allah'a itaat konusunda serbest bırakılan ve tercihlerinden sorumlu olan tek varlık insandır; diğer mahlukat tek yönlü içtenlikle Rabbine boyun eğmekte ve O'nu tespih etmektedir (Fussilet 41/11; el-İsrâ 17/44). Yaratıcıya kullukta özgürlük, insana güvenin işaretidir. İmtihan, tercihleri; tercihler, sorumluluğu zorunlu kılmaktadır. Şükür ve nankörlük seçeneklerinin sunulması, orta yolun bulunmadığını; dünya hayatındaki imtihanın yaratıcıya itaat veya isyan tercihiyle gerçekleştiğini haber vermektedir. Akıl, irade ve bilgiyle donatılan insana doğru yolun da gösterilmesi, dünya hayatındaki imtihanın kazanılmasını sağlamaya yönelik önemli bir katkıdır (Mâtürîdî, 2010, s. 16/318).

"Ama biz inkârcılar için zincirler, halkalar ve alevli bir ateş hazırlamışızdır. İyiler ise içindekine güzel koku katılmış bir kadehten içecekler; Bir su kaynağı ki Allah'ın has kulları istedikleri yerlere akıtarak ondan bol bol içerler."

Sûrenin 4. âyeti inkâr edenler için, 5. ve 6. âyeti ise iyiler için verilecek karşılıktan bahsetmektedir. İyilerin mükâfatından bahseden âyetler, cennetteki nimetleri tasvir etmekte, insanları Allah'ın rızası için çalışmaya, hayra ve iyiliğe teşvik etmektedir.

Sorumluluklarını yerine getirenlere mükâfat vâdetmek, insanı iyiliğe özendirmekte ve teşvik etmektedir. Sûrede cehennemden sakındırma âyetinin azlığına karşılık cennete teşvik âyetlerinin fazlalığı dikkat çekmektedir. İnsanın iyiliğe ve güzelliğe olan rağbetini artırmak, gayp konusu olan cennet nimetlerinin somutlaştırılarak, anlamlı/tanıdık hâle getirilmesi, ilahî iradenin insanın cennete ulaşmasından yana olduğunu göstermektedir.

Sûrenin 4-6. âyetlerinde öğretim ilkelerinden; dikkat çekme, ön bilgileri kullanma-uyarma, ipucu, tekrar, pekiştirme, bilinenden bilinmeyene, yakından uzağa, açıklık, bilginin kullanılması, ilişki kurma, fazla duyu organına hitap etme, bütünlük, rehberlik ilkelerine çağrışım yapılmaktadır. Bu âyetlerde iyilerin ve kötülerin, cennetin ve cehennemin özellikleri, öğretim yöntemlerinden anlatma yöntemi ile açıklanmıştır.

"Onlar, verdikleri sözü yerine getirirler ve dehşeti her yerde hissedilen bir günden korkarlar. Onlar, kendileri (yemek) istedikleri halde yiyeceği yoksula, yetime ve esire ikram ederler. (Ve şöyle derler:) "Biz sizi Allah rızası için doyuruyoruz; sizden ne bir karşılık ne de bir teşekkür bekliyoruz. Biz, dehşetli, çetin bir günde Rabbimizden korkarız."

Sûrenin 7-10. âyetleri, Allah'ın iyi kullarının özelliklerini açıklamaktadır. Sûrenin 7. âyeti, Allah'a saygı nedeniyle verilen sözün yerine getirilmesinin öneminden bahsetmekte, âhiret günündeki hesabı ve zorluğu nedeniyle hesaptan korkulması gerektiğini hatırlatmaktadır. Âyetle zikredilen "sözünde durmak" ifadesi, hem yaratılmadan önce insanın Rabbine verdiği sözü (el-A'râf 7/172) hem de insanlara verilen sözün yerine getirilmesini kapsar. İslamiyet'te insanın sözüne sadık olması büyük bir erdemdir, inanan birey için vazgeçilmez bir değerdir (Buhârî, 1987, "İman", 24). Sûrenin 8. âyeti, kendi ihtiyacı olduğu hâlde sahip olduklarını başkalarıyla paylaşma değerine (îsâr) vurgu yapmaktadır.

Sûrenin 7. âyeti ile 10. âyeti arasındaki âyetler, eğitimin ve ahlakî değerlerin ayrılmaz birlikteliğine ve bütünlüğüne, ideal insanın eğitimle ahlakî gelişimine işaret etmektedir. İslam inancına göre bilginin faydalı olması, hak ve hakikatin temsiline aracılık etmesi, ahlak ve değerler ile bütünlük arz etmesi önemlidir. Dinin ve eğitiminin hedefi; amelî bilgidir, bilginin hayata yansması, ahlak ile bütünleşmesi ve şahsiyeti olgunlaştırmasıdır. Bireysel ve toplumsal hayat için önemli olan ahlakî değerler dürüstlük, Rabbine/kendisine/başkalarına verilen sözü yerine getirmek, vefa, Allah'a saygı anlamı içeren takva, ihtiyacı olanlara karşılık beklemeden severek/Allah rızası için vermek (îsâr), infak etmek ve ihlas; 7-10. âyetler içerisinde hatırlatılmakta, iman ile itaat arasındaki bağ kuvvetlendirilmektedir.

Sûrenin 7-10. âyetleri, ahlakî değerlerin ve bilginin hayata yansımından bahsetmekle, öğretim ilkelerinden aktiflik, hayata yakınlık, bütünlük ve bilginin kullanılması ilkeleriyle ilişkilendirilebilmektedir. Bu âyetlerde anlatma yöntemi öne çıkmaktadır.

"Bu tutumları sebebiyle Allah onları o günün dehşetinden korur; yüzlerine aydınlık, gönüllerine sürur verir. Sabretmelerine karşılık onları cennetle ve ipekli giysilerle ödüllendirir. Orada koltuklara kurulurlar. Ne yakıcı güneş görürler orada ne de dondurucu soğuk. Ağaçların gölgesi hemen üzerlerinde, meyveleri emirlerine amade kılınmış. Her birinin etrafında gümüş kaplar, billûr kadehler, gümüş beyazlığında şeffaf kupalar dolaştırılır; ölçülerini de isteklerine göre belirlerler. Ayrıca kendilerine orada zencefil karışımı dolu bir kadeh sunulur. Oradaki selsebil denilen bir pınardan. Her birinin etrafında ölümsüz gençler pervane olur. Baktığında onları etrafa saçılmış inciler sanırsın. Orada etrafa göz gezdirdiğinde benzersiz nimetler ve muhteşem bir saltanat görürsün. Oradakilerin üzerlerinde yeşil renkli, ince ve kalın ipek elbiseler vardır; gümüş bileziklerle süslenmişlerdir, Rableri onlara tertemiz bir içecek verir."

Sûrenin 11-21. âyetlerinde iyilerin ödülleri bahsedilmektedir. Konu bütünlüğü nedeniyle bu âyetler birlikte tahlil edilecektir.

Kulluk ve imtihan konusu dünya hayatının, mükâfat veya ceza ise âhiret hayatının içeriğini oluşturmaktadır. Kur'ân-ı Kerîm'de âhiret hayatı ve cehennem tasvirlerinin en etkili şekilde açıklanması, insanın dünya hayatında ulaşmasını istediği takva boyutuyla ilgilidir; âhiret hayatına ilişkin tehlikelerin hatırlatılması, insanın dünya hayatında dengeli ve hesap verilebilir bir hayat yaşamasını temin içindir (Fazlurrahmân, 2016, s. 186). Sûrenin 11-21. âyetleri, dünya hayatından sonra insanın karşılaşacağı manzarayı etkili bir üslûpla tasvir etmekte, bu tasvirlerle gayp âlemini âdeta şehadet âlemine dönüştürmekte, dünya ve âhiret hayatı arasında bağ kurarak bir tasavvur oluşturmaktadır.

Sûrenin 11-21. âyetlerinde öğretim ilkelerinden hedeflerden haberdar etmek, bilinenden bilinmeyene, yakından uzağa, somuttan soyuta, dikkat çekme, ön bilgileri kullanma-uyarma, ipucu ve tekrar ilkeleri öne çıkmaktadır. Cennet nimetlerinin dünya diliyle temsilî olarak anlatıldığı bu âyetler, dünya hayatında (bilinen, yakın, somut) insanın bildiklerinden hareketle âhiret yurdundaki (uzak, soyut) bilinmeyenleri açıklamakta, ebedî nimetlere karşı dikkat çekmekte,

insanoğlunu uyarmakta, ebedî mutluluk için insanoğluna tekrarlı hatırlatma ve ipuçlarıyla rehberlik etmektedir. Bu âyetlerde anlatma yöntemi öne çıkmaktadır.

Kur'ân-ı Kerîm, iman edip güzel iş yapanları cennet ile müjdelemektedir (en-Nisâ 4/122; el-Bakara 2/82). *"Bütün bunlar iyiliklerinizin karşılığıdır, çabalarınız hoşnutluğumuzu kazanmıştır."* Sûrenin 22. âyeti, dünya hayatında Allah rızası için gayret ve çaba göstermenin, âhiret hayatında mükâfata dönüşeceğini haber vermektedir.

İslam'a göre amelin salih olmasının koşulları; işin, Allah'a imanla birlikte O'nun rızası için ve O'nun buyruklarına uygun yapılmasıdır. Yapılan işin, doğru karşılık bulması, adalettir. Âhiret hayatında insanlara adaletle hükmedilecek, hiç kimseye haksızlık yapılmayacaktır (el-Enbiyâ 21/47). Yapılanların karşılığının adaletle verileceği bir hayata inanmak, insanı sorumluluğa sevk etmekte, bireyi doğru ve duyarlı çalışmaya özendirmekte, yeteneklerini doğru kullanmaya ve potansiyelini artırmaya teşvik etmektedir.

Sûrenin 22. âyetinde teşvik ve özendirme ön plandadır. İnsan, varlığıyla bizâtihi değerlidir, doğru kararlarıyla ve uygulamalarıyla yücelmektedir. Kulluk imtihanında başarılı olanların farkı, imkân ve potansiyelini yaratıcının emir ve yasaklarına uygun olarak kullanması, aklına ve iradesine hâkim olması, arzu ve isteklerinde ilahî rızayı gözetmesiyle ortaya çıkmaktadır. Sûrenin 22. âyetinde hedeflerden haberdar etmek, değerlendirme ve geribildirim öğretim ilkesi ile anlatma yöntemi öne çıkmaktadır. Bu âyet ayrıca ödül ve cezayı da kapsamaktadır. İmtihan dünyasında başarı gösterenlerin ebedî âlemde ödüllendirilmesi, insanın motivasyonunu artırmakta, yaratıcıya kulluk yapmayı özendirmektedir. Fitratını ve misakını unutanların cezalandırılacak olması, sorumluluklara ve mesul olunanlara karşı duyarlılığı artırmaktadır. İnsanoğlu ilahî eğitimle terbiye edilmekte, dünya ve âhiret hayatı hakkında bilgilendirilmekte, görev ve sorumlulukları ödül ve cezayla bağlantı kurularak açıklanmaktadır.

"Kur'ân'ı sana biz, evet biz vahyederek indirdik. Öyleyse Rabbinin hükmüne sabret; onlardan hiçbir günahkâra yahut nanköre boyun eğme. Sabah akşam Rabbinin adını an." (el-İnsân 76/23-25).

Sûrenin 24. ve 25. âyetleri Hz. Peygamberi motive edip, sevgi ve sabır ile ibadeti ve kulluğu öğütlerken inananları cesaretlendirmekte, ilahî hükümlere itaat etmeye ve itaatte sabırlı olmaya, nankörlere itaat edilmeyeceğine, sürekli Rabbin hatırlanacağına işaret etmektedir. Bu âyetlerde öne çıkan sevgi ve sabır değerleri, evrensel ahlakî değerlere temel oluşturmakta, olgun bir şahsiyet için gerekli nitelikleri tespit ve teşvik etmektedir.

Hz. Peygamberin sabah akşam Rabbin anması, sevgi, saygı, şükür ve vefa ile gerçekleşmektedir. Hz. Aişe'nin, *"Yâ Resûlallah! Rabbin geçmiş ve gelecek bütün günahlarını bağışladığı hâlde niçin bu kadar ibadet ediyorsun?"* sorusuna Hz. Peygamberin, *"Allah'a şükreden bir kul olmayayım mı Ey Aişe?"* (Buhârî, 1987, "Teheccüd", 6) cevabı, Allah'a karşı sevginin şükürle bütünleşme hâli olan kulluğu ifade ve temsil etmektedir. İnsanın Allah'a şükretmesi, O'nun memnuniyetini celbetmektedir (Mevdûdî, 2001, s. 3/101).

Mahlukatın mayası, insanın yaratıcısıyla ve mahlukatla iletişimindeki temel sâik sevgidir. İnsanın Allah'ı sevmesinin alâmeti, O'nun emirlerine sadakat, yasaklarından kaçınmaktır (Beyzâvî, 1997, s. 2/13; Tusterî, 2002, s. 2/165); Allah'ın insanı sevmesi ise ondan razı olması, onu isyandan koruması ve ödüllendirmesiyle ilişkilidir (Nesefî, 1998, s. 1/249; Âlûsî, t.y., s. 2/34; Zemahşerî, 1987, s. 1/353). Hz. Peygamberin *"Kişi sevdiği ile beraberdir"* (Buhârî, 1987, "Edeb", 96) sözü, sahabeyi fazlasıyla memnun etmiş, sevginin insanoğlu için değerini beyan etmiştir. Müslümanın en büyük gâyesi Allah'ın rızasını kazanmaktır (İbn Âşûr, 1997, s. 3/225), bunun yolu da O'nu sevmekten ve ilahî buyruklara itaatten geçmektedir.

Sabır kelimesi; hapsetmek, bir şeyden alıkoymak, başa gelenler karşısında telaşlanmadan beklemek (İbn Manzûr, 1968, s. 438; Râgıb, 2007, s. 839-840), dayanıklılık, sızlanmamak (Uludağ, 1996, s. 446) anlamlarında kullanılmaktadır. Dinin ve aklın gerektirdiği durumlarda ve gerekli şekilde nefsi dizginlemek şeklinde tanımlanan (Râgıb, 2007, s. 839-840), günümüz haz ve hız çağında daha fazla anlam ve değer kazanan sabır, nefsin olgunlaşmasına yardımcı olan bir

erdemdir. Sabretmek; verilen nimetlere şükürde ve yaratıcıya kullukta sebat etmek (İbn Kesîr, 2021, s. 233), zorluklara ve musibetlere karşı dirençli olmak, her şeyin Allah'tan gelen bir imtihan olduğunu hatırlamaktır (Mâtürîdî, 2010, s. 16/329). Eğitimin, hayat boyu devam eden bir süreç ve faaliyet olduğu düşünüldüğünde, yeni bilgi ve becerilerin kazanımında zamana karşı dirençli olmak, zorluklara karşı dayanıklı olmak, hedeflere ve başarıya ulaşmak için disiplin-özdenetim sağlamak ve sabırlı olmak önem arz etmektedir. Sabır ayrıca hem dinde hem de din eğitiminde gerekli ve öğütlenen bir değerdir. İnsanın dünya hayatında karşılaştığı sınavlarda ve musibetlerde sabırlı olması, ibadetlerde sabırla devamlılık göstermesi, manevî ve ahlakî gelişimi desteklemektedir.

Değerlere dayalı eğitim-öğretim faaliyeti yürütmek, dinin ve eğitimin hedefleriyle örtüşmektedir. İnsanların önem verdiği ve toplumda saygı gören değerler, ahlak ile bütünleşmektedir. Sevgi, sabır ve şükran-ı nimet, evrensel ahlakî ilkeler olmakla birlikte, İslamiyet bu değerlere özel anlam ve değer yüklemektedir. Sûrenin 23-25. âyetlerinde öğretim ilkelerinden; dikkat çekme, ön bilgileri kullanma-uyarma, ipucu, pekiştirme, tekrar, açıklık, rehberlik; öğretim yöntemlerinden de anlatma öne çıkmaktadır.

"Gecenin bir kısmında O'na secde et ve uzun gece boyunca O'nu tesbih et."

Sûrenin 26. âyetinde, gecenin bir kısmında secde ve tespih ile Allah'a yönelmek emredilmektedir. Bu âyetle bireye görelilik, aktiflik ve bilginin kullanılması öğretim ilkeleri ile anlatma yöntemi öne çıkmaktadır.

İbadetler, insanı Rabbine yakınlaştıran, bireyin yaratıcısına karşı sevgi ve saygısını artıran, O'na bağlılığını ve itaatini destekleyen uygulamalardır. Temel ibadetlerin belli vakitleri vardır. Bunun yanında gece-gündüz her zaman ibadet etmek mümkündür. Gece ibadet edilmesinin emredilmesi, meşguliyetin olmadığı ve odaklanmanın kolay olacağı bir saatten yararlanılması anlamını içermektedir. İbadette olduğu gibi, eğitim ve öğretim faaliyetinde verimli ve başarılı olmak için de uygun mekân, uygun zaman ve uygun ortam önemlidir. Dikkatin toplanamadığı ortamlarda yapılan ibadet ile eğitim ve öğretim faaliyeti, istenen verimi ve etkiyi sağlayamayacaktır. İslam eğitim geleneğinde eğitim ve öğretim faaliyetleri, dikkatin yoğunlaşabileceği, algı ve idrakin açık olduğu, biyolojik hazır oluştaki tekabül eden sabahın ilk saatleriyle başla(tıl)makta ve sür(dürül)mektedir. İbadetlerde olduğu gibi eğitim ve öğretim için de bireyin hazır oluşuna ilaveten zaman ve mekân uygunluğu, verimliliği artırmaktadır.

"Şu insanlar, geçici dünyayı seviyorlar, ileride kendilerini bekleyen zor günü ise umursamıyorlar."

Sûrenin 27. âyetinde, dünya hayatını çok sevdiği için âhiret hayatını unutan insanlardan bahsedilmektedir. Hayatın öncesini ve sonrasını yaratıcıyla ilişkilendir(e)meyenler, dünya hayatının anlamını ve gayesini unutabilmekte; nefsin isteklerini ilahî buyruklara tercih edebilmektedir.

İnsan, peşin ve yakın olana rağbet gösterebilmekte, uzakta olanı hatırdan çıkarabilmektedir. Hayrı ve şerri, iyiliği ve kötülüğü belirleyen ilahî irade, mutlak otorite olarak insan için hangi değerlerin öncelikli ve anlamlı olduğunu da takdir etmektedir. İslamiyet, dünya hayatının değerini Allah'ın rızasına uygun bir yaşam ile ölçmektedir. Kur'ân-ı Kerîm, dünya hayatının geçici, âhiret hayatının kalıcı olduğunu vurgulamakta; ebedî hayatın mutluluğu için dünya hayatının değerlendirilmesini öğütlemektedir.

Sûrenin 27. âyetinde, akli ve kalbi harekete geçirme, öğüt verme ile insanların aktif hâle getirilmesi, iç ve dış gözlem ile özdenetim yapılması, kınama, korkutma, özlü sözlerle muhatapın iknaya çalışılması eğitsel açıdan dikkat çeken unsurlardır. Bu âyetle bilinenden bilinmeyene, yakından uzağa, somuttan soyuta, dikkat çekme ve rehberlik öğretim ilkeleriyle birlikte anlatma yöntemi öne çıkmaktadır.

"Onları biz yarattık, yaratılışlarını sapasağlam yaptık. Dilediğimizde yerlerine benzerlerini de getiririz."

Sûrenin 28. âyetinde, yaratıcıya nankörlük yapan insanların, itaat edenlerle değiştirilmesinin ilahî iradeye bağlı olduğu hatırlatılmaktadır. Âyet, insanın hür iradesiyle hareket ettiğine delil sayılmaktadır. Allah, kendisine şükreden ve ibadet edenleri sevmekte ve onları gözetmektedir. Allah'ın, inkâr edenlerin yerine başkalarını getirme kudretinden bahsetmesi, iman edenlere moral vermesi kadar, inkâr edenlere de varlıklarının kaynağını hatırlatan bir ihtardır (Kutub, 1991, s. 10/312-313).

Sûrenin 28. âyetinde yaratma ve kulluk arasında bağlantı kurulması, öğretim ilkesi olarak ilişki kurmaya örnek gösterilebilir. Ayrıca âyetle hedeflerden haberdar etmek, rehberlik, açıklık, dikkat çekme ve ipucu öğretim ilkesi, anlatma yöntemi dikkat çekmektedir. Yine kınama ve korkutmayla aklın ve kalbin harekete geçirilmesi, eğitimin amaçlarına uygun bir örnek olarak sunulabilir.

"Şüphesiz ki bunlar birer öğüttür; artık dileyen Rabbine bir yol tutar. Ancak Allah'ın (bir şeyi) dilemesi sayesinde dileyebilirsiniz. Şüphesiz Allah her şeyi bilendir, hikmet sahibidir. Allah dilediğini rahmetine dâhil eder. Zalimlere gelince onlar için elem verici bir azap hazırlamıştır."

Sûrenin 29-31. âyetlerinde, anlatılanların insanlar için öğüt olduğu, akıl ve iradesini yaratıcının buyrukları yönünde buluşturan ve kullananların doğru yolda olacağı, her dilemenin üzerinde mutlak bir irade olduğu, zalimler için kötü bir akıbet olduğu hatırlatılmaktadır.

Kur'ân-ı Kerîm'in hatırlatma ve öğüt olması, insanın iradesinde ve eylemlerinde özgür olduğuna işaret etmektedir. Allah, yaratıcı ve ilah olarak mutlak bilgi ve mutlak irade sahibidir. Allah'ın insana hidâyet vermesi; beşere vahyedilmesi ve maddî-manevî imkân ve kabiliyetlerin verilmesi şeklinde açıklanmıştır (Yazır, 1993, s. 1/10).

Sûrenin 29-31. âyetleri tahlil edildiğinde; rehberlik, açıklık, bireye görelilik, dikkat çekme, ipucu, bilginin kullanılması, ön bilgileri kullanma-uyarma, ilişki kurma, değerlendirme, tekrar ve pekiştirme öğretim ilkelerinden, anlatma öğretim yönteminden bahsedilebilir.

İnsan Sûresi'nde Konu Edilen Değerler

Kur'ân-ı Kerîm, peygamberleri ve salih insanları rol model olarak sunmakta (Yûsuf 12/111; en-Nisâ 4/64), insanî ve ahlakî değerleri öğretmekte (es-Saff 61/2; en-Nisâ 4/58; el-Hucurât 49/11-12); iman, ibadet, ahlak eğitimiyle bireyin ve toplumun din eğitimine rehber ve destek olmaktadır.

İnsan Sûresi'nde öne çıkan değerler; iman, itaat, ibadet, sevgi, sabır, tevazu, tevekkül, zikir, tespih, infak, îsâr, yardımlaşmak, özdenetim, nasihat, sorumluluk ve sorumluluğun bireyselliği, dürüstlük, inanç-eylem-ihlas-ahlak birlikteliği, Allah rızası, sa'y-ı meşkur, tefekkür, varoluşsal anlam ile birlikte tevhit, zaman ve değeri, vefa, şükür, dünya hayatının imtihanı, nimet ve kabiliyet verilmesi, doğru yol bilgisi, hidâyet, fıtrat, vahye muhataplık, özgür irade, sorumluluk, dinde zorlama olmaması, âhiret hayatı, cennet ve cehennem tasviri ve tasavvuru, eylemlerine karşılık hesap vermek, iyilik ve iyiler, Allah'ın has kulları, ebedi mükâfat, sıdk, doğruluk, sözünde durmak, hesap gününden ve ilahî cezadan korkmak, takva, ihlas, yemek yedirmek, diğerkâmlık, empati, eylemlerini riyadan/gösteriştan korumak, insanlardan bir şey istememek, Allah sevgisi, mağfiret, saadet, lütuf, ihsan, ikram, nimet, ilahî azamet, ilahî saltanat ve mülk, çalışma ve gayret, vahiy, kulluk, namaz ve secde, âhiret kaygısı, dünya hayatının aldatıcılığından korunmak, ahsen-i takvim hilkat, ilahî irade ve kudret, hikmet, ilahî öğüt, küllî irade ve cüzî irade, kader ve kaza, esmâ-i hüsnâ ve ilahî rahmet olarak sayılabilir.

Sonuç ve Öneriler

Kur'ân-ı Kerîm, her bir âyeti ve sûresiyle insanların aklına ve kalbine hitap eden ve insanlar için hidâyet rehberliği yapan bir kitaptır. Doğru yolun bilgisini içeren, Hz. Peygamberin sahih kılavuzluğunda insanlara tebliğ edilmiş ve öğretilmiş olan Kur'ân-ı Kerîm aynı zamanda eğitim-öğretim içeriği, üslûbu ve usûlüyle de kaynak bir eğitim kitabıdır. İslam'ın bu mukaddes kitabı,

insanların hayatlarını daha anlamlı ve amaçlı hâle getirecek inanç, ibadet ve ahlakın yanı sıra bireysel ve toplumsal hayatın tüm alanlarıyla ilgili bilgi içermekte ve rehberlik sağlamaktadır.

İnsan Sûresi, konuları, genel hatları ve sırasıyla insanın yaratılış serüveni, Allah'a iman ve ibadet edenler ile nankörlük edenlerin âhîret hayatındaki durumu, son olarak da Hz. Peygamber'e yapılan teselli ve tavsiyeleri içeren Medenî bir sûredir. Vahyin insanlık için bir öğüt ve hatırlatma olması gibi İnsan Sûresi de ele aldığı konularla hayatın öncesini ve sonrasını tevhit inancına uygun olarak anlamlı bir yaşam amacı ile bütünleştirmiş, insanların yolunu aydınlatmış, varoluşsal kaygılarını gidermiştir. Sûre, içerdiği değerler, üslûp, usûl ve esaslarıyla risalet kadar eğitim-öğretim için ve din eğitimi açısından da önem arz etmektedir. Konusu gereği tefsir ve eğitim bilimleri disiplininin yararlanılan bu çalışmada İnsan Sûresi'nde vahyin genelinde olduğu gibi insanın dünya ve âhîret hayatında başarılı ve mutlu olması için gerekli olan birçok değer tespit edilmiş, günümüzde modern eğitimin de varlığını ve başarısını kabul ettiği birçok öğretim ilke ve yöntemlerinin kullanıldığı gözlemlenmiştir.

Bu sûrede vurgulanan değerler, insanın yaratılışının derin anlamını açıklamak, bireyin ahlaki gelişimini desteklemek, toplumsal sorumluluklarını anlamalarına yardımcı olmak ve insanlık değerlerini yaşatmak için kullanılabilir. İnsan Sûresi'ndeki değerlerin sadece İslam'a özgü olmadığını, aynı zamanda evrensel değerler içerdiğini; bu değerlerin farklı kültür ve inançlara sahip birey ve toplumlar tarafından da benimsenebileceğini ve hayatlarında anlam, sevgi, saygı, şükür ve adalet gibi kavramlar üzerinde olumlu bir etki oluşturabileceğini söyleyebiliriz.

Çalışmayla birlikte vahyin ayrıca eğitim ve öğretim yönünden değerlendirilerek istifadeye sunulmasının önemi teyit edilmiş, benzer çalışmaların yapılmasının din eğitimi alanıyla birlikte diğer disiplinler için de faydalı olacağı mütalaa edilmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'in anlaşılmasına ve din eğitimi alanına katkı sağlayacağı için, sûrelerde öne çıkan değerleri, öğretim ilke ve yöntemlerini tespit ve tahlil edecek benzer çalışmaların yapılması önerilmektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı

"İnsan Sûresi'nde Öne Çıkan Değerler, Öğretim İlkeleri ve Yöntemleri" başlıklı makale ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması yoktur."

Kaynakça

- Akinci, A. (2004). İnsanın anlam arayışında din temeline dayalı ahlakî değerler ve ahlak eğitimi. *Tabula Rasa*, 12, 23-34.
- Akyürek, S. (2017). *Din öğretimi: Model, strateji, yöntem, teknikler*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Alper, H. (2013). *İmanın psikolojik yapısı*. Rağbet Yayınları.
- Âlûsî, Ş. M. (t.y.). *Rûhu'l-meânî fî tefsîrî'l-kur'ânî'l-azîm*. Dâru ihyâu't-turâsî'l-arabî.
- Arvasi, S. A. (1990). *İnsan ve insan ötesi*. Burak Yayınevi.
- Ayasbeyoğlu, N. (1968). *İslamiyet'in eğitimimize getirdiği değerler ve Kur'an-ı kerîm'in eğitim ile ilgili âyetlerinin tahlili*. MEB Yayınları.
- Aydın, K., Şanver, M. (2014). İsrâ sûresi'ne eğitsel bir bakış. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 23(2), 27-61.
- Aydın, M. S. (1987). İkbâl'in felsefesinde insan. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 29(1), 83-106.
- Aydın, M. S. (2000). İnsân-ı Kâmil. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. TDV Yayınları.
- Aydın, M. Z. (2015). *Din öğretiminde yöntemler*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Ayhan, H. (1982). *Eğitime giriş ve islamiyet'in eğitimimize getirdiği değerler*. Damla Yayınevi.
- Bayraklı, B. (1999). *Mukayeseli eğitim felsefesi sistemleri*. İFAV Yayınları.
- Bayraklı, B. (2009). *İslam'da eğitim*. Bayraklı Yayınları.
- Beyzâvî, N. E. (1997). *Envâr-ü't-tenzîl ve esrâr-ü't-tevîl*. Dâru İhyâu't-turâsî'l-arabî.
- Bilgin, B. (1988). *Eğitim bilimi ve din eğitimi*. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.

- Bilgin, B., Selçuk, M. (1999). *Din öğretimi özel öğretim yöntemleri*. Gün Yayınları.
- Bilhan, S. (1981). *Din eğitimin amacı*. İlahiyat Vakfı Yayınları.
- Bilhan, S. (1991). *Eğitim felsefesi, kavram çözümlemesi*. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Buhârî, E. A. (1987). *el-Câmiu's-sahih* (M. el-Boğa, Thk.). Dâru İbn Kesîr.
- Carrel, A. (1965). *İnsanlar uyanın* (L. Yazıcıoğlu, Çev.). Arif Bolat Kitabevi.
- Cebeci, S. (2010). *Din öğretimi yöntemleri. Etkili din öğretimi*. TİDEF Yayınları.
- Çalışkan, M. (2017). Hucurât sûresi bağlamında takva. *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11(11), 91-119.
- Demirel, Ö. (2010). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme*. Pegem Yayınları.
- Dodurgalı, A. (1995). *Eğitim sosyolojisi*. İFAV Yayınları.
- Er, İ. (1998). *Din sosyolojisi makaleler*. Akçağ Yayınları.
- Fazlurrahmân. (2016). *Ana konularıyla kur'ân* (A. Açıkgenç, Çev.). Ankara Okulu Yayınları.
- Fidan, N., Erden, M. (1998). *Eğitim bilimine giriş*. Alkım Yayınevi.
- Frankl, V. E. (2018). *İnsanın anlam arayışı* (S. Budak, Çev.). Okuyan Us Yayınları.
- Gökçe, F. (2000). *Değişim sürecinde devlet ve eğitim*. Eylül Yayınları.
- Güllüce, V. (2001). *Kur'ân-ı kerîm'de âhiret inancının temelleri*. Ekev Yayınları.
- Günay, Ü. (2012). *Din sosyolojisi*. İnsan Yayınları.
- Güngör, E. (1996). *Kültür değişmesi ve milliyetçilik*. Ötüken Neşriyat.
- Hacımuftuoğlu, E. (2010). Kur'ân-ı kerîm'in irşad üslubu [Yayınlanmamış doktora tezi]. *Atatürk Üniversitesi*.
- Hûlî, E. (1995). *Kur'ân tefsirinde yeni bir metod* (M. Güngör, Çev.). Bayrak Matbaası.
- İbn Âşûr, M. T. (1997). *et-Tahrîr ve't-tenvîr*. Dâr Sahnûn.
- İbn Kesîr, E. F. (2021). *ed-dürri'n-nesîr fihtisâri tefsîri'l-hâfız ibn kesîr* (M. B. Eryarsoy, Çev.). Hayat Yayın Grubu.
- İbn Manzûr, E. F. (1968). *Lisânü'l-arab*. Dâr-u Sadr.
- İslamoğlu, M. (2008). *Hayat kitabı kur'ân: gerekçeli meal-tefsir*. Düşün Matbaacılık.
- Kalın, İ. (2021a). *Perde ve mânâ: Akıl üzerine bir tahlil*. İnsan Yayınları.
- Kalın, İ. (2021b). *Açık ufuk: İyi, doğru ve güzel düşünmek üzerine*. İnsan Yayınları.
- Karaman, H., Dönmez, İ. K., Çağrı, M., Gümüş, S. (Çev.). (2014). *Kur'ân yolu türkçe meal ve tefsir*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Keyifli, Ş. (2013). Eğitim ve din eğitimi. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13(2), 31-54.
- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 170-189.
- Koçer, H. A. (1981). *Eğitiminin bütünlüğü içinde din eğitiminin yeri*. İlahiyat Vakfı Yayınları.
- Kurtubî, E. A. (2003). *el-câmi li-aḥkâmî'l-kur'ân* (M. B. Eryarsoy, Çev.). Buruc Yayınları.
- Kutub, S. (1991). *Fî zılâli'l-kur'ân* (S. Uçan v.d., Çev.). Dünya Yayıncılık.
- Mâtürîdî, S. (2010). *Te'vîlâtü'l-kur'ân*. Mizan Yayınevi.
- Mehmedoğlu, Y. (2005). *Erişkin bireyin kendilik bilinci*. DEM Yayınları.
- Mevdûdî, E. A. (2001). *Tefhîmü'l-kur'ân* (Heyet, Çev.). İnsan Yayınları.
- Meydan, H. (2012). İlköğretim okullarında değerler ve karakter eğitimi [Yayınlanmamış doktora tezi]. *Sakarya Üniversitesi*.
- Miser, R. (1999). Kalkınma, toplum kalkınması yöntemi ve insanın gelişimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 32(1), 101-112.
- Müslim, E. H. (t.y.). *Sahih-i müslim* (M. F. Abdülbaki, Thk.). Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi.
- Nesefî, E. B. (1998). *Medârikü't-tenzîl ve hakâiku't-te'vîl*. Dâru'l-keîlâmi't-tayyib.
- Onur, B. (2000). *Gelişim psikolojisi: Yetişkinlik, yaşlılık, ölüm*. İmge Yayınları.
- Öcal, M. (2005). *Din eğitim ve öğretiminde metotlar*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Öz, A. (2020). *Din eğitimi ve birey oluşun imkânı*. Eskiyei Yayınları.
- Özbek, A. (1996). *Kur'ân'da tevhid eğitimi*. Esra Yayınları.

- Öztürk, A. (2020). İnsan sûresinin tefsiri bağlamında insan tipolojileri [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. *İğdır Üniversitesi*.
- Pak, Z. (1999). *Kur'ân'da kulluk*. Kayıhan Yayınları.
- Râgıb, E. K. (2007). *Müfredât: Kur'ân kavramları sözlüğü* (Y. Türker, Çev.). Pınar Yayınları.
- Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç., Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-250.
- Serinsu, A. N. (2000). *Kur'ân ve insanın anlam arayışı, din öğretimine yeni yaklaşımlar*. MEB Yayınları.
- Süyûtî, E. F. (t.y). *Câmiu's-sagîr* (M. M. Abdülhamid, Thk.). Mektebetü'l-halbunî.
- Şaban, Z. (1990). *İslam hukuk ilminin esasları* (İ. K. Dönmez, Çev.). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Şentürk, H. (2010). Kişilik gelişiminde eğitim, din ve değerlerin rolü; eğitime bakış. *Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 6(18), 50-54.
- Tezcan, M. (1981). *Eğitim sosyolojisine giriş*. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Tosun, C. (2010). *Din eğitimi bilimine giriş*. Pegem Akademi Yayınları.
- Tusterî, E. M. (2002). *Tefsîrû'l-kur'ânî'l-azîm (tefsîrû't-tüsterî)*. Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye.
- Uludağ, S. (1996). *Tasavvuf terimleri sözlüğü*. Marifet Yayınları.
- Ültay, E., Akyurt, H., Ültay, N. (2021). Sosyal bilimlerde betimsel içerik analizi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 188-201.
- Yaşaroğlu, M. K. (2001). İnsan Sûresi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. TDV Yayınları.
- Yazır, E. H. (1993). *Hak dini kur'ân dili*. Bedir Yayınevi.
- Yeşilyurt, E. (2020). Öğretmenin pusulası: Genel öğretim ilkeleri. *EKEV Akademi Dergisi*, 83, 263-288.
- Yılmaz, M. K. (2017). Hucûrât suresi'nin öne çıkardığı âdâb-ı muâşeret. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 38, 1-30.
- Zemahşerî, E. K. (1987). *el-keşşâf an hakâiki gavâmidi't-tenzîl ve uyûni'l-ekâvîl fî vucûhi't-te'vîl*. Dâru lhyâû't-türâsî'larabî.

Extended Abstract

The Qur'an is the last divine call sent to humanity. The revelation, which includes matters of belief, worship and morality in general, educates human beings in terms of substance and method. The Holy Qur'an takes into account all dimensions and needs of human beings and constantly enlightens their path with a divine education.

The divine word is a source of guidance and a guide to servitude, as well as a fundamental reference for education. Religion and education, which have the goal of raising the perfect human being, attach importance to the balance/coherence of knowledge and action, and consider morality as a high value. Freedom is indispensable for the human being, who has a value that glorifies to the extent that he fulfills his responsibility of trust and reform. Freedom imposes more responsibility on man. True freedom is to free oneself from the lower desires through servitude to one's Lord, not to be a slave to the nafs. The Qur'an advises the individual who is free in his choices to use his mind and will correctly and to purify his mind, heart and soul from evil.

The determination of the educational and instructive aspects, principles and methods of revelation based on Surah al-Insan (The Human) is primarily the subject of religious education. Although the disciplines of tafsir and educational sciences have been utilized due to the subject of our study, it is aimed to present a unique information and content in the field of religious education. The studies conducted for different suras in the field of religious education constitute an example for our article. It is thought that this study on Surah al-Human will guide the studies to be conducted for different surahs and contribute to the science of religious education.

The determination and analysis of the values, teaching principles and methods in the suras in the Qur'an is especially important in terms of religious education. The evaluation of the suras in terms of values, teaching principles and methods leads to the development of different aspects of revelation.

In this study, it is aimed to explain the values, teaching principles and methods that will contribute to the preparation of the content of Islamic religious education in accordance with the purpose of human creation and in harmony with his nature, and that will lead to spiritual development.

In the study, in which document analysis, one of the qualitative research methods, was used, the values, teaching principles and methods mentioned in Surat al-Human were classified and interpreted in terms of religious education.

The surah, with its values, style, methods and principles, is as important for education and religious education as it is for prophethood. In this study, which utilizes the disciplines of tafsir and educational sciences due to its subject

matter, many values that are necessary for human beings to be successful and happy in the world and hereafter life have been identified in Surah al-Insan (The Human), and it has been observed that many teaching principles and methods that modern education accepts the existence and success of today are used.

The values emphasized in this Surah can be used to explain the deep meaning of human creation, to support the moral development of the individual, to help them understand their social responsibilities, and to keep human values alive. We can say that the values in Surah al-Human are not only specific to Islam, but also contain universal values; these values can be adopted by individuals and societies with different cultures and beliefs and can have a positive impact on concepts such as meaning, love, respect, gratitude and justice in their lives.

With this study, the importance of evaluating the revelation in terms of education and training and presenting it to benefit has been confirmed, and it has been considered that similar studies will be beneficial for other disciplines as well as the field of religious education. Since it will contribute to the understanding of the Holy Qur'an and the field of religious education, it is recommended to conduct similar studies that will identify and analyze the values, teaching principles and methods that stand out in the suras.